ISSN 2654-2366

Archive

Archive Offprint

ARCHIVE

Open Access Scientific Journal

ISSN 2654-2366

Volume 9 – 2013 Offprint

Volume No: Archive Volume 9, 2013
Editor: K. Kalogeropoulos
Date: December 04, 2013

Cite as: Γκίνη, Ζ. 2013, Προϊστορική τέχνη: κεραμεική, τοιχογραφία, μεταλλοτεχνία, μνημειακή γλυπτική, *Archive*, 9, 38-46**.** DOI: 10.5281/zenodo.4539923

Προϊστορική τέχνη: κεραμεική, τοιχογραφία, μεταλλοτεχνία, μνημειακή γλυπτική.

Λέξεις κλειδιά: *αρχαϊκή στήλη*, *αρχαιοελληνική κεραμεική*, *επιτύμβια γεωμετρικά αγγεία*, *ζωγράφος του Διπύλου*, *κυκλαδική αγγειογραφία*, *μεταλλοτεχνία*, *μινωική τοιχογραφία*, *μνημειακή γλυπτική*, *μυκηναϊκά τέχνεργα*, *προϊστορική τέχνη*, *τοιχογραφία.*

Ζωή Γκίνη, Πολιτισμολόγος (ΕΑΠ)

Abstract
Any attempt to highlight the elements of prehistoric art is a *de facto* complex process and requires specific typological and genre classifications. Based on the above mentioned, this essay spans in two separate sections. The first describes three prehistoric works -a Cycladic vase, a Minoan fresco and a Mycenaean blade- and highlights their stylistic and cultural features. The second section describes an Attic geometric vase and an archaic Attic column and attempts to incorporate them into the historical context of their era.

Η προσπάθεια ανάδειξης των στοιχείων της προϊστορικής τέχνης είναι μια διαδικασία *de facto* πολύπλοκη και απαιτεί συγκεκριμένες τυπολογικές και ειδολογικές κατατάξεις. Βάσει των παραπάνω, παρόν δοκίμιο εκτείνεται σε δύο επί μέρους ενότητες. Στην πρώτη περιγράφονται τρία προϊστορικά έργα -ένα κυκλαδικό αγγείο, μία μινωική τοιχογραφία και ένα μυκηναϊκό εγχειρίδιο- και αναδεικνύονται τα τεχνοτροπικά αλλά και πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά. Στη δεύτερη ενότητα περιγράφεται ένα επιτύμβιο αττικό γεωμετρικό αγγείο και μία αχαϊκή αττική στήλη και επιχειρείται η ένταξή τους στο ιστορικό πλαίσιο της εποχής τους.

Κυκλαδική αγγειογραφία

Εικ. 1 και 2 Πήλινος πίθος με διαφορετικά εικονιστικά θέματα και δίχρωμη διακόσμηση. Τέλη Μέσης Κυκλαδικής περιόδου περίπου 1600 ΠΚΕ. Ακρωτήρι Θήρας, Προϊστορικό Μουσείο Θήρας ΑΚΡ 4854.

Το Κυκλαδικό αγγείο που επιλέχθηκε είναι ένας δίωτος πίθος με διαφορετικά εικονιστικά θέματα στις δύο του όψεις. Βρέθηκε στο Ακρωτήρι της Θήρας στη δυτική οικία. Βρίσκεται

σήμερα στο Προϊστορικό Μουσείο Θήρας με αρ.4854.[1] Χρονολογείται στη μέση Κυκλαδική περίοδο, περίπου το 1600 ΠΚΕ.[2] Ο πίθος έχει ύψος 0,86μ.[3] με χρωματιστές μελανές και ερυθρές αυλακώσεις στο άνω τμήμα του αγγείου. Το χείλος του είναι παχύ. Φέρει δύο οριζόντιες λαβές τοποθετημένες κάτω από τις αυλακώσεις του λαιμού. Το ωοειδές σώμα καλύπτεται με δύο χρώματα μελανό και ερυθρό σε ανοιχτό βάθος και στενεύει αρκετά κοντά στη βάση.

Η μία όψη διακοσμείται με την παράσταση ταύρου που αποτελεί την κεντρική μορφή της εικονιστικής παράστασης και αίγας, ενώ το τοπίο δηλώνεται με κρόκους, κρίνο και φυτά με λογχοειδή φύλλα. Τα ζώα και τα φυτά έχουν σχεδιαστεί με μελανό περίγραμμα. Παρατηρούμε ότι ο ταύρος εικονίζεται με μακρύ σώμα, ενώ δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην απόδοση των χαρακτηριστικών του πρόσωπο του ζώου. Η αίγα που βρίσκεται μπροστά από τον ταύρο είναι η μισή στο μέγεθος σε σχέση με τον τράγο. Ο ταύρος και η αίγα παριστάνονται σε κατατομή. Τα κέρατα του ταύρου κατενώπιον.

Στην άλλη όψη του αγγείου απεικονίζεται θαλάσσια παράσταση, κύριο στοιχείο της οποίας είναι τα δελφίνια, που συνοδεύονται θαλασσοπούλια, πιθανώς γλάρους. Τα δελφίνια παριστάνονται να κολυμπούν και να εκτελούν άλματα. Ο γλάρος με υψηλό λαιμό αριστερά του κεντρικού δελφινιού εικονίζεται σε πτήση. Τα δελφίνια και ο γλάρος αποδίδονται με μελανό χρώμα, φυσιοκρατικό ως προς τη μορφή και τη χρωματική απόδοση.[4] Ο αγγειογράφος προσπάθησε να συνδυάσει τα δύο χρώματα που διέθετε στο αγγείο, στην προσπάθεια του να αποδώσει τα διακοσμητικά στοιχεία φυσιοκρατικότερα.[5]

Μινωικές τοιχογραφίες

Εικ. 3. Παράσταση των ταυροκαθαψίων. Από το ανάκτορο της Κνωσού, Μουσείο Ηρακλείου Κρήτης (αρ. 15.) Πιθανώς Ύστερο Μινωικό. Ύψος 0,78μ.

Το μινωικό έργο που επιλέχθηκε είναι οι ταυρομάχοι ή ταυροκαθάψια ή ταυροπαιδιά. Η τοιχογραφία διακοσμούσε διαμέρισμα στην ανατολική πτέρυγα[6] του ανακτόρου της Κνωσού.[7]

[1] Ντούμας 1994, 298.
[2] Barber 1994, 298.
[3] Barber 1994, 298.
[4] Barber 1994, 298.
[5] Barber 1994, 163.
[6] Εκεί υπήρχαν τα βασιλικά δώματα. Βλ. Στυλιανού 1970, 192.

Βρίσκεται σήμερα στον πρώτο όροφο στην αίθουσα XIV θέση 15 στο Μουσείο Ηρακλείου Κρήτης.[8] Χρονολογείται, πιθανώς στην ΥΜΙΙ.[9] Ο Έβανς θεωρούσε ότι η τοιχογραφία δημιουργήθηκε κατά την Υστερομινωική Ι ή κατά τη μετάβαση από την ΥΜ ΙΑ στην ΥΜ ΙΒ.[10] Αποτελείτο από «*ορθογώνιους πίνακες ύψους 0.78μ.*»[11] και διατηρήθηκε αποσπασματικά. Η τοιχογραφία[12] με το οριζόντιο και κάθετο ταινιοειδές διακοσμητικό πλαίσιο[13] σε λευκό βάθος με ρόδινο, λευκό, γαλάζιο, μελανό και κίτρινο χρώμα, ονομάζεται και «*κόσμημα του βράχου*».[14]

Στην εικονιστική αυτή παράσταση έχουμε την πληρέστερη εικόνα των ταυροκαθαψίων, των αγωνισμάτων με ταύρο.[15] Λάμβαναν μέρος, άνδρες αθλητές και γυναίκες αθλήτριες ντυμένες σαν άνδρες.[16] Παρακολουθούμε τις διαδοχικές φάσεις του αγωνίσματος,[17] την ανάρτηση από τα κέρατα του ταύρου που τρέχει ορμητικά στο αποκαλούμενο πρότυπο του ιπτάμενου καλπασμού, το άλμα του θανάτου επάνω από τη ράχη του ζώου και το τελικό άλμα στη γη. Οι τρεις ανθρώπινες μορφές φέρουν κοσμήματα και υψηλά υποδήματα.[18] Είναι χαρακτηριστικό ότι και οι γυναίκες φορούν ανδρικό ένδυμα, περίζωμα με αιδοιοθύλακα.[19] Η κόμη και οι κομμώσεις τους αποτελούν ενδείξεις για την ηλικία, το φύλο αλλά και την κοινωνική τους θέση.[20] Οι άνδρες εικονίζονται με ερυθρό δέρμα, ενώ οι γυναίκες με δέρμα λευκό.[21] Η εικονιστική παράσταση έχει γαλάζιο βάθος. Οι μορφές ανθρώπων και ζώου αποδίδονται σε κατατομή ίσως με μονοκονδυλιά.[22]

Η απόδοση του αθλήματος στην τέχνη συμβολίζεται με δακτυλιωτή μέση, σφικτά ζωσμένη, καλοσχηματισμένους μηρούς και ανεπτυγμένο στήθος. Στη δημιουργική διαδικασία της τοιχογραφίας της μινωικής τεχνικής, ο καλλιτέχνης προσχεδίαζε την θεματολογία[23] και έπειτα χρωμάτιζε. Τα χρώματα, ορυκτής προέλευσης ή οξείδια σιδήρου όπως το ερυθρό, το κίτρινο, το

---

[7] Σακελλαράκης 2003, 120.

[8] Σακελλαράκης 2003, 112.

[9] Ο Hood (1993, 74) θεωρεί ότι είναι μεταγενέστερη, όχι όμως «*μετά το τέλος της Υστερομινωικής ΙΙ, περί το 1450*».

[10] Hood 1993, 72.

[11] Hood 1993, 72.

[12] Ο Cameron αναφέρει (1999, 133) ότι πρόκειται για διακοσμητική ορθομαρμάρωση. Ο όρος δεν «*συνεπάγεται και την χρήση του υλικού*».

[13] Η Barber υποστηρίζει ότι γίνεται προσπάθεια μίμησης των άκρων των υφασμάτων. Βλ. Cameron 1999, 134.

[14] Ντούμας 1994, 326.

[15] Ο ταύρος, αγαπημένο θέμα της μινωικής τέχνης, εμφανίζεται επίσης σε κρύπτη, στη δυτική ανακτορική πτέρυγα της Κνωσού, προγενέστερης όμως χρονολόγησης. Η μορφολογική συσχέτιση με το κεφάλι του ταύρου των ταυροκαθαψίων είναι αξιοσημείωτη, καθώς οι οφθαλμοί και το δέρμα αποδίδονται ακαλαίσθητα και αφρόντιστα. Βλ Hood 1993, 60.

[16] Evans 1964, 21.

[17] Αλεξίου 1970, 47.

[18] Η υπόδηση αποτελούσε ένδειξη της κοινωνικής τάξης, της οικονομικής επιφάνειας, αλλά και της κοινωνικής δραστηριότητας. Βλ Μπουλιώτης 2002, 15.

[19] Μπουλιώτης 2002, 14.

[20] Ο Έβανς υποστηρίζει (1964, 21-22) ότι η γυναικεία μορφή με την επιμελημένη και περίτεχνη κόμμωση και ένδυση, πιθανώς κατέχει αριστοκρατική κοινωνική θέση. Επίσης, υποστηρίζει ότι τα ταυροκαθάψια τελούνταν στα πλαίσια θρησκευτικών τελετών, αφιερωμένα στη Μεγάλη Θεά.

[21] Μπουλιώτης 2002, 14-15.

[22] Πλάτων 1970, 201.

[23] Σακελλαράκης 2003, 114.

λευκό, το μελανό, το κυανό και το καστανό[24] έμειναν ανεξίτηλα. Έξωθεν επιδράσεις είναι πιθανό ότι συνέβαλαν στην ανάπτυξη της διακριτής αυτής τέχνης. Πιθανώς οι Μινωίτες επηρεάστηκαν από ανάλογα τέχνεργα της Αιγύπτου και της Συρίας,[25] καθώς γνωρίζουμε ότι στην Αίγυπτο πραγματοποιούνταν τέτοιου είδους αγώνες.[26] Από την Κρήτη, η τέχνη της τοιχογραφίας μεταλαμπαδεύτηκε και διαδόθηκε στην ηπειρωτική Ελλάδα.[27]

Το πρωτότυπο καλλιτεχνικό αισθητήριο των Μινωιτών εκφράστηκε ελεύθερα.[28] Οι ζωγράφοι έδιναν τον τόνο του συρμού της εποχής, έρχονταν σε επικοινωνία με τον βασιλέα, αφού πρόκειται για ανακτορική διακόσμηση[29] στενά συνδεδεμένη με την αρχιτεκτονική.[30] Οι καλλιτέχνες πιθανώς επέλεγαν το εικονιστικό τους θέμα από την καθημερινή ζωή, από τους αγώνες και από τις θρησκευτικές τελετουργίες[31]«*Δεν γνωρίζουμε αν τα αγωνίσματα αυτά είχαν ορισμένη θρησκευτική έννοια ή απλώς αποτελούσαν θεαματική επίδειξη έπ΄ ευκαιρίας της γιορτής*».[32] Η θεματολογία της τοιχογραφίας, όχι σε ευρεία κλίμακα, απαντάται επίσης σε αγγεία μεταλλικά, πήλινα ή λίθινα αλλά και σε σφραγιδόλιθους.[33]

Μυκηναϊκά τέχνεργα

Εικ. 4. Χάλκινη λεπίδα εγχειριδίου με εμπίεστη διακόσμηση από χρυσό, ασήμι σε βάθος από νιέλλο. Παράσταση κυνηγιού λιονταριών στη μία όψη και λιονταριών που κυνηγούν αντιλόπες στην άλλη. Από τον τάφο IV του Ταφικού Κύκλου Α΄ των Μυκηνών πιθανώς του δεύτερου μισού του 16ου αιώνα ΠΚΕ. Σήμερα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (αρ. 394).

[24] Cameron 1999, 144.
[25] Βασιλικού 1995, 220-221.
[26] Αλεξίου 1970, 17-119.
[27] Hauser χ.χ, 76.
[28] Hauser χ.χ, 73.
[29] Hood 1993, 56.
[30] Μπουλιώτης 1995, 21.
[31] Σακελλαράκης 2003, 114.
[32] Αλεξίου 1970, 117.
[33] Hood 1993, 56.

Η χάλκινη,[34] ισοσκελής λεπίδα εγχειρίδιου από χρυσό, ασήμι και χαλκό σε βάθος από νιέλλο, χωρίς λαβή, με εμπίεστη, ένθετη[35] διακόσμηση αποτελεί κτέρισμα του τάφου IV, ταφικός περίβολος Α των Μυκηνών και πιθανώς τοποθετείται χρονολογικά στην Υστερομινωική Ι[36] ή Υστεροελλαδική Ι.[37] Έχει μήκος 0,237μ. και πλάτος 0,063 μ. και σήμερα βρίσκεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο με αρ. 394.

Τον ώμο του κοσμούν τέσσερα χρυσά καρφιά, τα οποία στερέωναν τη λεπίδα στο όπλο. Στο εγχειρίδιο με τις δύο ελαφρά καμπυλόσχημες όψεις απεικονίζονται, στην επιφάνεια μεταξύ των ακμών του, διαφορετικά εικονιστικά θέματα. Στην πρώτη όψη της λεπίδας από αριστερά παρατηρείται ένα λιοντάρι που έχει αιχμαλωτίσει μια αντιλόπη ως θήραμά του, ενώ οι υπόλοιπες τέσσερις τρέπονται σε φυγή επάνω σε βράχους.

Στη άλλη του όψη, αναπαριστάται το κυνήγι ενός λιονταριού, καθώς τα άλλα δύο λιοντάρια με ιπτάμενο καλπασμό τρέπονται σε φυγή, με πέντε οπλισμένους[38] άνδρες που φορούν περιζώματα με κροσσούς. Οι τέσσερεις πεζοί κυνηγοί, αμύνονται στην επίθεση ενός λιονταριού. Ο πρώτος κυνηγός, κοντά στο καρφί του ώμου του όπλου, προστατεύεται από ολόσωμη οκτώσχημη ασπίδα εικονιζόμενη από την πίσω πλευρά και κρατά μακρύ δόρυ, ο δεύτερος είναι τοξοφόρος σε θέση βολής, ο τρίτος θηρευτής κραδαίνει ορθογώνια πυργοειδή ασπίδα κρεμασμένη από τον αριστερό του ώμο και φέρει δόρυ, ο τέταρτος οπλισμένος κι αυτός με οκτώσχημη ασπίδα σε κατατομή καλυπτόμενος ολόκληρος εκτός από το κεφάλι και τα

---

[34] «*Η σύσταση των εγχειριδίων, ιδιαίτερα της μαύρης εμπίεστης διακόσμησης, έχει προκαλέσει το έντονο ενδιαφέρον αρχαιολόγων και αρχαιομετρών. Η τεχνολογική μελέτη που έγινε στο Χημικό Εργαστήριο του Εθνικού Μουσείου και το Εργαστήριο Fitch της Βρετανικής Αρχαιολογικής Σχολής της Αθήνας, είχε σαν στόχο την διερεύνηση της τεχνικής κατασκευής των σπάνιων αυτών αντικειμένων. Το έντονο αρχαιομετρικό ενδιαφέρον των τελευταίων ετών για τους τρόπους διακόσμησης επάνω σε μέταλλο (painting in metal) σε ολόκληρο τον αρχαίο κόσμο, οδήγησε μεταξύ άλλων σε μια ενδιαφέρουσα έρευνα, που διενεργήθηκε το 1991 και 1992 στο χημικό εργαστήριο του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου (Δρ. Ελένη Ανδρεοπούλου-Μάγκου) και στο Εργαστήριο Fitch της Βρεττανικής Αρχαιολογικής Σχολής της Αθήνας (Δρ. Richard Jones και Δρ Έφη Φώτου-Jones). Στην έρευνα συμμετείχε και η κα Κ. Δημακοπούλου, διευθύντρια τότε του Μουσείου. Λόγω της εξαιρετικής αξίας των αντικειμένων, η μέθοδος ανάλυσης έπρεπε απαραιτήτως να είναι μη καταστροφική. Επιλέχθηκε έτσι η τεχνική φθορισμός ακτίνων Χ (XRF), για την οποία χρησιμοποιήθηκε το φορητό σύστημα XRF του εργαστηρίου Fitch της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής στην Αθήνα, το οποίο και μεταφέρθηκε στο Εθνικό Μουσείο. Τα διαφορετικά μέρη των αντικείμενων υποβλήθηκαν σε πολλαπλές αναλύσεις (σε πλέον του ενός σημεία, όπου αυτό ήταν δυνατόν). Μερικά επίσης ακτινογραφήθηκαν, για να διαπιστωθεί ο τρόπος κατασκευής και διαμόρφωσής τους. Από τις αναλύσεις, προέκυψε ότι η σύσταση του σώματος των έξι χάλκινων εγχειριδίων είναι κράμα χαλκού-κασσιτέρου. Η προσθήκη κασσιτέρου βελτιώνει τις μηχανικές ιδιότητες του χαλκού, αντοχή και σκληρότητα, απαραίτητη για αντικείμενα όπως τα εγχειρίδια*». http://www.spin.gr.

[35] Ο τεχνίτης πιθανώς δέχθηκε επιδράσεις από την τέχνη της Συρίας, καθώς η τεχνική της ένθεσης πολύτιμων μετάλλων εμφανίστηκε στην ηπειρωτική Ελλάδα περί το 2000 π.Χ. Βλ. Βασιλικού 1995, 78

[36] Ο Hood (1993, 219) θεωρεί ότι το έργο είναι πιθανώς μινωικής προέλευσης.

[37] Ντούμας 1994, 332, Δανιηλίδου 1998, 33 και Βασιλικού 1995, 74.

[38] Τα όπλα ήταν κοινά για το κυνήγι και τον πόλεμο και περιελάμβαναν κράνη, ασπίδες, τόξα, ξίφη, δόρατα. Βλ. Δανιηλίδου 1998, 34.

κάτω άκρα και κατέχει δόρυ ενώ ο πέμπτος εικονίζεται κι αυτός με ορθογώνια πυργόσχημη[39] ασπίδα τραυματισμένος από το λιοντάρι, ίσως κρατά δόρυ.

Οι μορφές ανθρώπων και ζώων παρουσιάζονται σε κατατομή. Η παράσταση αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί πολύχρωμη. Ο μεταλλοτεχνίτης, πιθανώς Μινωίτης,[40] απέδωσε με χρυσά ελάσματα τα γυμνά μέρη των ανδρών και τα σώματα των λιονταριών, με αργυρά[41] ελάσματα τα ενδύματα και τις ασπίδες, ενώ «*τα δόρατα με χάλκινο σύρμα*».[42]

Η κόμη των ανδρών και οι χαίτες των λιονταριών αποδόθηκαν με νιέλλο. Ο μινωικός σωματότυπος των κυνηγών αλλά και ο θεματικός κύκλος του μυκηναϊκού κυνηγιού φανερώνουν την τεχνοτροπική τους διαφορά. Το εγχειρίδιο αυτό χαρακτηρίζεται αμάλγαμα της μινωικής και της μυκηναϊκής τέχνης.[43]

Επιτύμβια γεωμετρικά αγγεία

Εικ 5. Ο αποκαλούμενος αμφορέας του Διπύλου από τη νεκρόπολη του Διπύλου. Πρώτο μισό 8ου αιώνα. Ύψος 1,55 μ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (αρ. 804).

Ο πήλινος Αττικός υπερμεγέθης δίωτος αμφορέας[44] βρέθηκε στην νεκρόπολη του Διπύλου[45] στον Κεραμεικό και χρησίμευε ως σήμα σε τάφο. Σήμερα εκτίθεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό

[39] Αξιοσημείωτη παρατήρηση από την ερευνήτρια της από κοινού συνύπαρξης και των δύο χαρακτηριστικών τύπων ασπίδας της εποχής, δηλαδή την οκτώσχημη αλλά και την πυργοειδή. Βλ. Δανιηλίδου 1998, 35.

[40] Βασιλικού 1995, 78.

[41] Ήλεκτρο «*κράμα χρυσού και αργύρου*». Βλ. Τσούντας 1893, 85.

[42] Βασιλικού 1995, 74.

[43] Βασιλικού 1995, 75.

[44] «*Οι αρχαιολόγοι διαπίστωσαν ότι στις ανδρικές ταφές τοποθετούσαν κρατήρες ενώ στις γυναικείες έβαζαν αμφορείς*». Βλ. Λαμπαράκη 1984, 19.

[45] «*Ονομασία για το γιγαντιαίο συγκρότημα με τις δύο εισόδους αναφέρεται για πρώτη φορά σε επιγραφή του 3ου αιώνα. Παλαιότερα ονομαζόταν Θριάσια πύλη ή Θριάσιες πύλες*», Knigge 1990, 68.

Μουσείο με αρ. 804. Έχει ύψος ένα μέτρο και πενήντα πέντε εκατοστά. Χρονολογείται γύρω στο 750 ΠΚΕ ή κατά την Ύστερη Γεωμετρική ΙΑ.[46] Το σχήμα του είναι ραδινό με ψηλό λαιμό, μελανό στο κάτω μέρος του χείλους, στην ένωση μεταξύ λαιμού και σώματος, και στη βάση. Ο πυθμένας του είναι διάτρητος.

Ο ζωγράφος του Διπύλου[47] κάλυψε όλη την επιφάνεια του αγγείου με επαναλαμβανόμενα γεωμετρικά, ζωικά και φυτικά σχήματα κατά ζώνες.[48] Συμμετρικά των ώτων, με περισσότερο βάθος, απεικόνισε μετόπη πρόθεσης με άνδρες και πιθανότερα γυναίκας με επαναλαμβανόμενους θρηνωδούς εκατέρωθεν.[49] Στη νεκρική σκηνή οι πενθούντες[50] παρουσιάζονται όρθιοι με χέρια σε ανάταση. Ο κορμός τους απεικονίζεται τριγωνικός με μακριά και λιγνά κάτω άκρα και «ασταθή» γόνατα.[51] Η νεκρή εικονίζεται σε κλίνη σκεπασμένη με ύφασμα. Κάτω από την κλίνη και το αβακωτό νεκρικό κάλυμμα αναφαίνονται δύο γυναίκες γονατιστές και δύο καθήμενες σε χαμηλά καθίσματα. Οι μορφές ζωικές και ανθρώπινες απεικονίζονται με σκιαγραφήματα. Το κεφάλι και τα κάτω άκρα των θρηνωδών παριστάνονται σε πλάγια όψη, ενώ ο θώρακας κατά πρόσωπο.[52]

Ο ζωγράφος του Διπύλου είναι καινοτόμος και χαρακτηρίζεται ως «η πρώτη αναγνωρίσιμη προσωπικότητα της Ελληνικής τέχνης».[53] Παραστάσεις με πρόθεση νεκρού, με γυναίκες και άνδρες θρηνωδούς, δίνουν μια ιδέα πολυτέλειας με την οποία γιορτάζονταν οι νεκρώσιμες τελετές κατά τη γεωμετρική περίοδο.

Επιτύμβιες αρχαϊκές στήλες

Εικ. 6. Η στήλη του Αριστίωνος χρονολογείται στο 510 με 500 ΠΚΕ. Σήμερα εκτίθεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (αρ. 29)

[46] Boardman 2001, 44 και Κοκκορού-Αλευρά 1995, 37.

[47] Ο Cook υποστηρίζει (1994, 465-466) ότι ο όρος Δίπυλο αρχικά χρησιμοποιείτο για όλα τα γεωμετρικά αγγεία, κατόπιν για τα αττικά γεωμετρικά και καταλυτικά για τα αττικά γεωμετρικά με νεκρικά εικονιστικά θέματα. Σε μικρότερη αναλογία για τα αττικά γεωμετρικά επιτύμβια. Ο όρος ονοματίζει τον ζωγράφο και τη σχολή του.

[48] Boardman 2001, 35.

[49] Knigge 1990, 21.

[50] Οι γυναικείες μορφές κρατούν με τα δύο τους χέρια το κεφάλι τους και οι άνδρες διακρίνονται από τη στάση του σώματος, με το ένα χέρι ανασηκωμένο προς το κεφάλι και πάντα ορθοί. Βλ. Λαμπαράκη 1984, 19.

[51] Κοκκορού-Αλευρά 1995, 34-35.

[52] Cook 1994, 24-26.

[53] Cook 1994, 26.

Η στήλη του Αριστίωνος είναι μια από τις τελευταίες επιτύμβιες στήλες της αρχαϊκής εποχής. Χρονολογείται στο 510 με 500 ΠΚΕ[54] περίπου. Η αρχαιολογική σκαπάνη την έφερε στο φως το 1839 μαζί με τη βάση της στη νεκρόπολη της Βελανιδέζας αρκετά κοντά στη στήλη του Λυσία. Σήμερα εκτίθεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, (αρ. 29). Έχει ύψος 2,02μ. και δεν έχει σωθεί η επίστεψη.

Στον κορμό της ορθογώνιας εγχάρακτης επιτύμβιας στήλης παριστάνεται το αναθηματικό ανάγλυφο του νεαρού οπλίτη Αριστίωνος. Ο νεκρός απεικονίζεται μόνος με κατεύθυνση προς τα δεξιά. Παρουσιάζεται γενειοφόρος με ελικωτούς βοστρύχους έως το μέτωπο. Φέρει αμυντικό οπλισμό, αττικό κράνος, θώρακα και περικνημίδες. Κάτω από το θώρακα διαφαίνεται περίζωμα. Στο αριστερό του χέρι κραδαίνει δόρυ. Τα κάτω άκρα είναι γυμνά και το αριστερό του πόδι ελαφρώς προτεταμένο. Η απόδοση της ανατομίας του σώματος και των πτυχώσεων είναι υποδειγματική. Η στήλη φέρει ίχνη χρώματος, στο πρόσωπο γαιώδες, ενώ το βάθος ήταν βαμμένο ερυθρό. Η μορφή εικονίζεται κατά τομή, άκαμπτη με συμμετρία και στατικότητα.[55]

Συμπεράσματα

Παρατηρήσαμε μετά την περιγραφή του κυκλαδικού αγγείου, ότι ο κυκλαδικός πολιτισμός και κατ’ επέκταση οι αγγειογράφοι της Θήρας, αγαπούν θέματα που αφορούν στη φύση. Ζώα και φυτά, θαλάσσια και μη, συνυπάρχουν και συμπεριλαμβάνονται στο θεματολόγιό τους από τις παρατηρήσεις τους προς αυτή. Η γεωγραφική θέση των Κυκλάδων έπαιξε διαμεσολαβητικό ρόλο μεταξύ των πολιτισμών του Αιγαίου.

Φυσιοκρατικός και ο μινωικός πολιτισμός, με καλλιτεχνική ποιότητα και πολυσύνθετα εικονιστικά θέματα. Οι Μινωίτες ζωγράφοι προσπάθησαν να αποδώσουν με την τεχνοτροπία τους την αίσθηση της κίνησης και της δράσης σε σχέση με τη θρησκεία και τον άνθρωπο.

Στον μυκηναϊκό πολιτισμό είναι αισθητή η μινωική επίδραση. Οι τεχνίτες με την υψηλή εξειδίκευση, αγαπούν τα πολεμικά θέματα και το κυνήγι χωρίς όμως να λείπουν τα φυσιοκρατικά θέματα. Η τέχνη διακρίνεται πια από μεγάλη συμμετρία. Μετά την πτώση του μυκηναϊκού πολιτισμού στις κοινωνίες που προέκυψαν από τους άλλοτε υπηκόους των μυκηναϊκών κρατών και σε ορισμένες που σχηματίσθηκαν από τους εισβολείς, επέζησαν οι τεχνίτες οι οποίοι δεν εργάζονται πια αποκλειστικά για τα ανάκτορα. Οι διακοσμητικές παραστάσεις αγγείων φυτικής και θαλάσσιας ζωής προσφιλείς στους Μινωίτες και Μυκηναΐους αγγειοπλάστες, μετασχηματίσθηκαν σε γεωμετρικά σχέδια. Τα χρηστικά αγγεία μετατρέπονται σε τεφροδόχους ή ταφικά κτερίσματα.

Στη γεωμετρική αυτή σχηματική κεραμεική διακόσμηση οι κύκλοι και τα ημικύκλια χαράσσονται με διαβήτη και οι ευθείες με γνώμονα. Από το 10ο αιώνα εμφανίζεται ως διακοσμητικό στοιχείο ο μαίανδρος, ενώ από τα μέσα του 9ου προστίθενται και ανθρώπινες μορφές. Από τον 8ο αιώνα τροποποιήθηκαν τα ταφικά έθιμα και άρχισαν να κατασκευάζονται υπερμεγέθεις αμφορείς και κρατήρες που κοσμούσαν τάφους αρχόντων. Με τα έργα τους οι τεχνίτες θέλησαν να κρατήσουν ζωντανή την «κοινωνία των μεγάλων ανδρών» και τη λατρεία των ηρώων. Τούτο σημαίνει πως η αρχαϊκή τέχνη χαρακτηρίζεται ως αστική και είναι η τέχνη των ευγενών, που μετατράπηκε μεταγενέστερα σε ανάγκη για θρησκευτικότητα και διαφύλαξη της μνήμης των νεκρών ηρώων κατά την περίοδο της τυραννίας.

[54] Κοκκορού-Αλευρά 1995, 154.
[55] Ανδρόνικος 1970, 392.

Βιβλιογραφία

Αλεξίου, Σ. 1970, *Προϊστορία, Η Αυγή του Πολιτισμού μέχρι το 1100 π.Χ.*, Τόμ. Α', Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Ανδρόνικος, Μ. 1970, Αρχαϊκή Τέχνη, στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Αρχαϊκός Ελληνισμός*, Τόμ. Β΄, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Βασιλικού, Ντ. 1995, *Μυκηναϊκός πολιτισμός*, Αθήνα: Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας.

Barber, R.L.N. 1994, *Οι Κυκλάδες στην εποχή του χαλκού*, (μτφρ. Όλγα Χατζηαναστασίου), Αθήνα: Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος.

Boardman, J. 2001, *Πρώιμη ελληνική αγγειογραφία 11ος-6ος αιώνας π.Χ.*, (μτφρ. Λ. Μπουρνιάς, Αθήνα: Καρδαμίτσας.

Cameron, M. 1999, Βρετανική Σχολή Αθηνών Αθήνα: Ίδρυμα Ν. Π. Γουλανδρή-Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης.

Cook, M.R. 1994, *Ελληνική αγγειογραφία*, (μτφρ. Δ. Τσουκλίδου) Αθήνα: Καρδαμίτσα, (γ)

Δανιηλίδου Δ. 1998, *Η οκτώσχημη ασπίδα στο Αιγαίο της 2ης π.Χ. χιλιετίας*, Σειρά Μονογραφιών 5, Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών: Κέντρο Ερεύνης της αρχαιολογίας.

Evans, A. 1964, *The palace of Minos at Knossos*, Vol. IV, Part I, New York: Biblo and Tannen.

Hauser, A., x.x., *Κοινωνική ιστορία της τέχνης, προϊστορικοί χρόνοι, αρχαία Ανατολή, Ελλάδα, μεσαίωνας*, (μτφρ. Τ. Κονδύλης), Αθήνα: Κάλβος.

Hood, S. 1993, *Η Τέχνη στην Προϊστορική Ελλάδα*, (μτφρ. Μ. Παντελίδου-Θ. Ξένος, Αθήνα: Καρδαμίτσας.

Knigge U. 1990, *Ο Κεραμεικός της Αθήνας: Ιστορία-Μνημεία-Ανασκαφές*, (μτφρ. Αλίκη Σεϊρλή), Αθήνα: Κρήνη.

Κοκκορού-Αλευρά Γ. 1995, *Η τέχνη της αρχαίας Ελλάδας, Σύντομη Ιστορία (1050-50 π.Χ.)*, Αθήνα: Καρδαμίτσας.

Λαμπαράκη, Ά. 1984, Ο θάνατος στην αρχαιότητα-διαθήκες των αρχαίων-αρχιτεκτονική και θάνατος, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 11.

Μπουλιώτης, Χ. 1995, Η ελληνική ζωγραφική: Αρχαιότητα: Αιγαιακές Τοιχογραφίες, ένας πολύχρωμος αφηγηματικός κύκλος, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 55.

Μπουλιώτης, Χ. 2002, Η ένδυση στην αρχαιότητα, *Αρχαιολογία και Τέχνες,* 82.

Ντούμας, Χ. 1994, Κυκλαδική τέχνη, στο *Η αυγή της Ελληνικής τέχνης, Ελληνική τέχνη*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Πλάτων, Ν, 1970, Προϊστορία και Πρωτοϊστορία: Η ακμή του μινωικού πολιτισμού, στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμ. Α΄, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Σακελλαράκης, Α.Ι. 1982, *Μουσείο Ηρακλείου*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Τσούντας Χ. 1893, *Μυκήναι και μυκηναϊκός πολιτισμός*, Αθήνα: Εστία.

ARCHIVE ISSN 2654-2366 EBE/NLG